

Des de la perifèria: la construcció d'un símbol a través de la biografia de Raimon, de Joan Fuster

Anna Esteve (Alacant)

Summary: In 1964 Editorial Alcides published a biography of songwriter and singer Raimon written by Joan Fuster. This publication started the singer's career within Catalonia and other Catalan-speaking regions. Therefore, in this article, I analyze the role and impact that this biography had on the construction of Valencian identity, since, from the periphery (Xàtiva, País Valencià), it became the center of a cultural movement called *La Nova Cançó* – which, in turn, helped to relaunch Catalan national identity. More concretely, and following initial, well-regarded scholarship (mainly the classical studies by Dosse and Madelénat), I examine the mechanisms and main features of the biographical genre used to construct Raimon's identity.

Keywords: Raimon, Joan Fuster, biography, journal, identity, symbol, Catalan countries ■

■ 1 Introducció

I que Raimon hagi sortit de Xàtiva, com qui diu al costat de Sueca, per disparar la seva veu als quatre punts cardinals del “país” –dels “països”–, de Perpinyà a Elx, de Lleida a Mallorca, és per a mi una joia –esperança, fe– confortadora. Des de l'entranya del poble valencià, i per a tots els catalans, Raimon ha cantat, canta i cantarà... Escoltem-lo (Fuster, 1988: 83)

Amb aquests mots, Fuster posa punt i final a la biografia de Raimon, en l'edició no censurada de 1988.¹ Una cloenda que explica, per si mateixa, el títol d'aquest article: des de la perifèria –geogràfica, cultural– Raimon esdevé nucli decisiu del moviment de La Nova Cançó i, a partir d'aquest moment, símbol d'una identitat nacional (geogràfica, cultural i lingüística) que, com diu Fuster, s'estén de Perpinyà a Elx –o a Guardamar, per a ser més exactes– i que pren embranzida durant aquells anys de finals del franquisme. La trajectòria posterior de Raimon, com a cantantautor i com a escrip-

1 Absents en la primera edició de l'editorial Alcides, de 1963.

tor,² farà possible també el seu ingrés a l'Olimp de les Lletres catalanes; el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes³ –concedit a molts pocs valencians–⁴ així ho avala.

El propòsit d'aquest article serà, doncs, remuntar-nos als orígens de la contribució de Raimon “a la vida cultural dels Països Catalans” per analitzar el paper que juga la biografia de Raimon escrita per Joan Fuster en aquest procés de reconstrucció de la identitat catalana durant els darrers anys del franquisme. Ens interessarà especialment posar de relleu els mecanismes i els trets de què se serveix el gènere biogràfic –a partir dels estudis clàssics de Dosse (2007) i Madelénat (1984)– per a la construcció de la identitat del jo protagonista –en aquest cas, el Raimon de la dècada dels anys 60– i interpretar, quan convinga, el diàleg que s'hi estableix entre la biografia escrita per Fuster i el dietari de Raimon: *Les hores guanyades* (1981), en relació amb la construcció i l'afirmació de la seua identitat.

■ 2 Raimon, una biografia?

El primer que volem preguntar-nos és justament quin tipus de biografia escriu Fuster. Encara més, podríem plantejar-nos si el text de Fuster és realment una biografia o cal recórrer a altres conceptes afins com ara el de retrat o semblança, de difícil definició, però que –com assenyala Balaguer (2016: 2000)– tenen com a punt de partida: oferir una aproximació a una persona en un moment donat, “l'expressió d'un moment puntual”.⁵ Certament, en aquesta biografia Fuster fa un exercici de retrospecció per reconstruir els orígens de Raimon com a cantant, tot i la joventut del personatge, que supera les dimensions del retrat. Tanmateix, en alguns mo-

2 Recordem que Raimon és autor de diversos poemaris i també de dos dietaris: *Les hores guanyades* (1983) i *La vida immediata* (2012).

3 Recordem que aquest premi instituit l'any 1969 és atorgat, segons les bases, a “una persona que per la seva obra literària o científica, escrita en llengua catalana, i per la importància i exemplaritat de la seva tasca intel·lectual, hagi contribuït de manera notable i continuada a la vida cultural dels Països Catalans”.

4 Fins ara, en aquesta nòmina només consten Manuel Sanchis Guarnier (1974), Joan Fuster (1975), Vicent A. Estellés (1978), Enric Valor (1987), J. Francesc Mira (2004) i Raimon (2014). Noms que ocupen un lloc central, canònic, en la cultura catalana.

5 L'interès per aquesta modalitat d'assaig autobiogràfic es palesa en alguns dels papers crítics escrits per Fuster. Com assenyala Corretger (2016: 88), just l'any 1966 ressenyà a la revista *Destino* els *Retrats literaris* que Doménech Guansé publicà a Mèxic, a propòsit de la nova versió titulada *Abans d'Ara*.

ments també trobem la captació d'un moment concret o d'alguns moments concrets vinculats a les actuacions de Raimon i el seu impacte en l'auditori.

Ara bé, podem parlar de biografia quan el biografat és tan jove i a penes si ha desenvolupat la seua trajectòria professional? Recordem que l'any 1963 Raimon té 23 anys i tot just està començant la seua trajectòria artística. Només fa quatre anys que creà "Al vent", tot i que cal reconèixer que l'inici de la seua carrera ha estat meteòric, extraordinari, i ja ha obtingut reconeixement a Barcelona, dins el moviment de la Nova Cançó, i també a València; ha esdevingut un supervendes per a l'època,⁶ i ha guanyat el Festival de la Cançó del Mediterrani.

Encara que l'edat del biografat no sembla un criteri que haja estat considerat per la crítica fins el moment no és menys cert que —com passa amb les memòries i les autobiografies— el més habitual és que aquests escrits es reserven per a figures que, si més no, estan en la darrera etapa de l'existència o, en el cas de les biografies, ja han mort. Precisament perquè les biografies aspiren a una reconstrucció total o parcial de la vida d'algú i molt sovint compleixen un paper reivindicatiu o reparador; s'escriuen amb una voluntat de fer justícia, rescabalar o ressituar la rellevància d'un personatge que no ha estat considerat com calia, a ulls del biògraf.

La motivació de Fuster és ben bé una altra: d'una banda, explicar, i explicar-se, el "fenomen Raimon" en aquell moment que estava irrompent, malgrat la curta vida de l'artista; i d'una altra, contribuir a projectar la seua figura, com veurem tot seguit. El punt de partida és l'encàrrec de l'editorial Alcides⁷ que volia incorporar Raimon en el seu catàleg de la col·lecció "Biografies populars".

Entre 1961 i 1965, Puig Quintana va publicar 18 volums dedicats a personalitats rellevants en diferents àmbits de la societat catalana del segle XX que tenen en comú, en paraules de Marcillas (2016: 128): la contemporaneïtat (la majoria vius en el moment de redacció de la biografia), la seua excel·lència professional, i la identitat catalana que contribueixen a forjar amb el seu treball.⁸ La intenció de l'editorial, segons Albert Manent (1988: 128),

6 40.000 còpies dels seus dos primers discos de l'any 1963. Una quantitat astronòmica i no solament per a la cançó "en una llengua minoritària i proscriu" (Batista, 2005: 47).

7 Fuster (1988: 99) ho explica amb aquestes paraules: "Perquè tan ràpida va ser l'ascensió de Raimon com a cantant, que el 1963 ja hi havia una editorial que volia una 'biografia'".

8 El llistat de biografats és extens: diuït noms entre els quals consten catalans de naixença com Victor Català, Pompeu Fabra o Margarida Xirgu i d'adopció com Picasso, Rivel o Kubala.

era “publicar allò que no feien d’altres editorials i, sobretot, mitjançant una divulgació de qualitat, eixamplar la base del públic en català”. I, al seu parer, excel·lí en trobar “el to dels biògrafs” i “aconseguir una tria, heterogènia i viva de biografiats”.

Aquest “to del biògraf” de què parla Manent resulta interessant per a caracteritzar la biografia de Fuster, perquè remet, al nostre entendre, a un tipus de biografia menys erudita o d’investigació i amb una voluntat divulgativa que exigia un to més aïna assagístic. Fuster, doncs, és la millor opció per diversos motius: per la solvència demostrada com a assagista, amb un estil que encaixa molt bé en les pretensions de la col·lecció. Directe, amè, amb un registre popular quan s’escau i una voluntat de fer-se entendre que sap casar amb la profunditat dels seus judicis, sempre amb la voluntat d’arribar al lector;⁹ per la proximitat amb el biografiat i la coneixença,¹⁰ i –afegirem– per la sintonia d’interessos que compartien el projecte editorial d’Alcides i Joan Fuster – recordem-ho: el principal agent de la renovació cultural al País Valencià i de la reconstrucció del circuit cultural català durant la postguerra franquista, com ha demostrat abastament Vicent Simbor (2012). Fuster fou el primer a adonar-se del potencial que representava la cançó moderna i popular abanderada pels cantautors de la Nova Cançó per a la consolidació de la llengua i la conscienciació nacional; esdevingué el seu principal promotor, fent gairebé tots els papers de l’auca: mànager, presentador, prologuista, corrector, propagandista...

Així doncs, en la biografia de Fuster no trobarem la descripció de les fonts¹¹ emprades ni l’explicació del mètode aplicat en la recreació de la vida del personatge, propi de les biografies d’investigació. En consonància, tampoc no reconeixem la intenció d’escriure una biografia des de l’objectivitat, tan allunyada de la poètica fusteriana, qui construeix el seu projecte

9 Com ell mateix afirmà en un dels seus aforismes: “La primera obligació de l’escriptor és de fer-se llegir” (Fuster, 1992: 77).

10 L’amistat entre Raimon i Fuster es forja durant aquella dècada de 1960 i anirà consolidant-se com més va més. N’han deixat testimonis d’aquesta relació tant en declaracions públiques (com les de Raimon), com en privades i per escrit. En aquest terreny personal, són molt interessants les cartes encara no publicades per l’editorial 3i4 en el seu projecte *Correspondència Joan Fuster*, però que Xambó (2012) transcriu en un article sobre el paper de Fuster entre els cantautors, en què destaca el to de clara confiança (totalment absent en l’obra del de Sueca, fins i tot en els dietaris); així com també ho són les referències de Raimon en el seu dietari *Les hores guanyades* (1983: 137).

11 Fuster és el primer a aproximar-se al personatge públic de Raimon i a construir-ne un relat que posteriorment esdevindrà la font de retrats, estudis o biografies posteriors, com el de Batista (2005), Gámez (2009) o Serra (2015), entre altres.

literari i es projecta des del jo, irrenunciable i, doncs, des de la plena i reivindicada subjectivitat.¹²

Per contra, sí que identifiquem altres elements que justifiquen la filiació biogràfica. D'entrada, hi ha una aparença formal que revela una voluntat d'organitzar un material, una informació, que s'aproxima a les formes de la biografia. L'estructuració per capítols respon a dos criteris que solen ser els més recurrents en la biografia, seguint els cànons estètics de la biografia plantejats per Dosse (2007: 66): el cronològic i el temàtic. Així, la biografia de Raimon segueix un ordre cronològic només en els primers capítols (2 i 3) dedicats als orígens de Raimon i al seu poble natal fins arribar a l'actualitat de la biografia (l'any 1963) i des d'aquesta "contemporaneïtat" afegeix dos capítols temàtics, dedicats a valorar la seua vàlua com a cantant, en què torna al passat per a centrar-se en la formació i les característiques del talent musical de Raimon i contextualitzar-lo en el moviment de La Nova Cançó. En el darrer capítol, Fuster insisteix a subratllar la qualitat de la proposta artística de Raimon des del punt de vista del cantautor i del poeta i el converteix en un assaig, gairebé autònom, de crítica literària d'algunes de les cançons-poemes de Raimon (concretament "Al vent", "La pedra", "A colps" i, en la versió no censurada dels vuitanta, "Diguem no"). Potser per això, J. Maria Castellet parla d'aquesta obra com a "biografia/estudi" (1988: 8) en l'edició completa de 1988, tot i que no s'està de destacar el paper d'aquesta obra en la recuperació de la memòria col·lectiva.

Un altre dels criteris, no obligatoris però força freqüents, que apunta Dosse (2007) en el seu estudi és la implicació dels biògrafs, per la qual és comú explicar el recorregut que ha permès al biògraf el seu encontre amb el personatge biografat, la relació personal que hi existeix. Així és, justament, com Fuster comença la biografia de Raimon. Hi rememora les primeres vegades que sent a parlar de Raimon, quan encara era "El Pele", a partir dels comentaris de Miquel Tarradell, i la forta impressió que li causà sentir-lo cantar "Al vent" en els concursos literaris que organitzava, amb Vicent Ventura, al bar "Casa Pedro".¹³ Música ("de traç enèrgic i net"), literatura ("versets que pugnaven per dir alguna cosa") i llengua es donaven cita en un intent de normalitat cultural que Fuster sempre impulsà, des de Sueca –recordem-ho: des de la perifèria de València i, alhora, de Barcelona.

12 Com plasmà en alguns dels seus aforismes més coneguts: "Hi ha qui és advocat, o mestre, o polític, o bisbe, o poeta, o pagès. La meua professió, en canvi, és de ser Joan Fuster" i "Ja coneixeu el cèlebre aforisme grec: Joan Fuster és la mesura de totes les coses".

13 Tot i que la primera vegada que el veié fou l'any 1959, a la UV llegint uns versos de March (Fuster, 1988: 98).

La implicació del biògraf en aquest cas és absoluta; hi ha una coneixença personal, una amistat, i una voluntat concreta d'impulsar la trajectòria de Raimon, conscient de l'esperança que representava. El narrador en tercera persona esdevé no solament testimoni sinó participant directe de molts dels fets que relata,¹⁴ fent explícits els vasos comunicants entre la biografia i l'autobiografia; la tensió entre biografia (com a discurs heterodiegètic) i autobiografia (com a discurs homodiegètic) es relaxa. Fuster no pot explicar Raimon sense explicar-se a si mateix, de manera indirecta; el jove cantant de Xàtiva forma part, ineludiblement, de la vida personal i intel·lectual de Fuster, tot i que –com sabem– la dimensió autobiogràfica en l'obra de Fuster està ben lluny de les formes de la confessió. Com analitzem en un altre estudi (Esteve, 2016), Fuster no fa del seu jo matèria d'escriptura sinó que és el punt de vista obligat, l'eix de la seua escriptura, l'única perspectiva possible a partir de la qual interpretar el món, des de la primera persona del seu assaig, i des d'un lloc (gairebé sempre des de Sueca) i un temps concrets.

En aquest primer capítol, i en els que segueixen, s'estableix també el pacte referencial que se li exigeix a la biografia, ja que remet a una realitat exterior (el biografiat) que existeix. Com passa en altres discursos autobiogràfics, aquest pacte es fonamenta en la intenció de respondre a aquesta realitat, l'aspiració d'oferir-hi una imatge “semblant”, la *représentance* de què parla Ricoeur (2003: 366).

Així mateix, també constatem la justificació que sol donar-se en el gènere biogràfic –i en l'autobiografia en general– sobre les raons per les quals s'escriu la biografia o la justificació del valor del biografiat. En el cas que ens ocupa, hi participen tant el biògraf com l'impulsor de la biografia. Alcides es demana si no deu ser una “concessió desproporcionada a la popularitat”, malgrat adir-se perfectament en la línia de la seua col·lecció de biografies populars amb una “preocupació essencialment ciutadana”, i Raimon ha demostrat ser un tema (ells parlen de “cas”) de gran interès per a aquests ciutadans que fidelment el segueixen. De nou se subratlla l'impacte popular del fenomen Raimon.

Altrament, Fuster (1963: 59–60) justifica aquesta obra per la transcendència de Raimon en la “nostra actualitat nacional”. De no ser així, dedicar-li un llibre “no entraria en les meves eixutes i cansades capacitats literàries”. I aquesta transcendència va lligada al fet lingüístic i a la difusió d'una

14 Amb insistència, apel·la a la comprensió dels buits que la seua memòria no és capaç de recordar.

identitat nacional, sobretot: “ha realitzat, realitza i sobretot pot realitzar una extraordinària tasca de consolidació idiomàtica i presa de consciència”; el seu origen valencià permet una vertebració cultural i lingüística esperançadora, segons Fuster.

Aquesta motivació del biògraf s'acosta a la d'alguns historiadors que a través del personatge biografat pretenen reconstruir una època, un moment del passat. La diferència rau en el fet que Fuster, situat en la més estricta contemporaneïtat de Raimon, amb aquesta biografia intenta fixar, construir una imatge que serà la protagonista d'una època, present i futura, i fins i tot l'explicarà. És el cronista d'una realitat que contribueix a crear, difondre o consolidar a través també d'aquesta biografia. Al capdavant, Raimon crida l'atenció de l'editorial i de Fuster pel que comença a ser i molt especialment pel que pot arribar a ser, pel seu potencial. L'escriptor de Sueca no pretén amagar-ho en cap moment i s'expressa d'aquesta manera: “per tot el que ell pot fer i significar, no convenia, ni convé, que el seu destí sigui la *boîte* elegant o els variétés de transhumància perpètua.” I rebla: “Raimon ha de ser tota una altra cosa. Una cosa difícil, àrdua, d'espinesca estabilitat” (Fuster, 1963: 43). Aquesta perífrasi d'obligació delata el seu propòsit, tot i que parteix sempre de les característiques amb què es fa reconeixible i que han subratllat també aquells que s'hi aproximaren al fenomen Raimon posteriorment (Espriu, Pla, Vázquez Montalban...). És la biografia d'una “esperança”, d'una fe, en la vertebració cultural del territori que comparteix una mateixa llengua, ja que tendeix a explicar Raimon no solament pel que és i ha aconseguit fins aquell moment (1963) sinó sobretot pel que pot arribar a ser.

Siga com vulga, compleix amb una de les funcions més tradicionals de qualsevol biografia: la difusió d'uns personatges que són importants per a cohesionar una identitat nacional; de proporcionar al col·lectiu uns referents o símbols que puguen reconèixer com a part de la seua comunitat cultural. I en aquest sentit la valencianitat de Raimon era fonamental per a la construcció d'aquest relat nacional.

■ 3 Raimon com a símbol: entre l'heroi i l'artista

Segons la tipologia de biografies que estableix Madelénat (1984: 23), la de Raimon estaria a cavall del gènere hiperbiogràfic o psicològic (centrada en una persona) i la biografia en aquest cas artística-literària, en què es posa l'accent en la relació entre la persona i la cultura o la civilització a què pertany, en un terreny híbrid que sol ser inherent als gèneres autobiogràfics.

En aquesta biografia, però, no trobem un retrat psicològic de Raimon exclusivament, tot i que resulten molt eloqüents els traços breus, però sempre encertats, de la personalitat que Fuster destaca, entre línies. Un xic de bon caràcter i amb un sentit de l'humor que connecta amb el de Fuster: “sociable i de somriure fàcil”, amigable (Fuster, 1963: 34); un “noi espontani, entremaliat i xerraire” (op.cit.: 27), que “mai no portava corbata i duia els cabells indefectiblement esbullats: com avui, si fa no fa” (op.cit.: 28), lluny de la imatge i la procedència burgesa dels Setze Jutges, però igualment interessat per la cultura (un “beat de la cultura”) i plenament implicat, que s'enrolava en tot tipus d'activitats: cine-clubs, teatre, recitals, revistetes, conferències... (op.cit.: 35). Tanmateix, la balança en aquesta biografia s'inclina a favor de la relació entre Raimon i la cultura de què forma part i que a partir d'aquest moment representarà com una icona.

■ 3.1 “Un xicot de Xàtiva, només”: l'home

En la descripció que fa de Xàtiva, dels orígens dels seus progenitors i de la casa de Raimon, Fuster insisteix a subratllar el seu caràcter humil, popular, de classe treballadora, que tot i estar becat per a estudiar a la universitat de València sobrevivia amb menús que Fuster descriu amb una ironia hilarant: “de frugalitat espartana, construïts amb verdures barates, carns d'origen dubtós, peixets i ous insípidos, en dosis i en combinacions molt cauteloses” (Fuster, 1963: 33).

Sempre curios i inquiet, decidí durant els estius viatjar primer a París (l'any 1960) i després a Stafford com a peó a fer carreteres, on s'està sis mesos i on “se li van fer durícies als palmells de les mans” (op.cit.: 39). Raimon fa d'obrer: és el símbol d'una classe social. Viatja, però treballant; no és un burgés i no canta com un burgés. Aquesta és la idea en què Fuster insisteix, tot i que a qui primer cridarà l'atenció és a un públic culte. La tria lingüística que per a Raimon és “natural” esdevé un atractiu per al públic intel·lectual, amb què primer connectà: “els que escrivien i llegien en català”, que hi veuen un component ideològic.

“¿És que Peleguero –Ramon Peleguero Sanchis– podia defraudar aquell corrent d'interés i d'esperança que, sense voler, havia despertat amb quatre cançonetes?” es demana Fuster, per contestar tot seguit que “S'adonava i, cada dia amb més lucidesa, que cantar, per a ell, era una mica com un ministeri missional. El *jongleur* innat que portava a dintre sabia fer-se càrrec de la serietat que les circumstàncies atribuïen a les seves habilitats” (op.cit.: 40). Raimon és presentat, doncs, com un heroi, amb un do –gairebé natu-

ral, tel·lúric–, amb un poder: la “propaganda de la llengua”, que exigia una gran responsabilitat i que assumeix conscientment. Fuster diu: “ell és un naïf de la música. Fa les cançons amb una desaprensiva i total ignorància de la tècnica: com li surten, deixant-se guiar per l’instint i per les reaccions dels que l’escolten” (op.cit.: 48). Un impuls que “li venia de molt endins, incontrolat i fosc”.

Aquestes afirmacions contrasten profundament amb les entrades del dietari *Les hores guanyades* que Raimon dedica, en bona mesura, a explicar el procés de composició musical del projecte *Totes les cançons* (1981) que és descrit amb detall com un treball rigorós, tenaç i professional, allunyat de l’espontaneïtat de què parlava Fuster. Entre una i altra obra han passat vora 20 anys i Raimon necessita afirmar-se i distanciar-se de la imatge de músic protesta, sense més valor que el reivindicatiu, en què l’encasellen durant la transició.

La responsabilitat assumida per Raimon ha estat igualment considerada posteriorment per altres veus canòniques dins el món de la literatura catalana com Salvador Espriu (1981) qui afirma que des de jovenet “tenia el ferm propòsit d’esdevenir el que era, i ho ha anat acomplint pas a pas”, tot i que arribat als quaranta (just quan enceta el seu dietari) “contempla equànime l’embalum (el seu paper com a personatge històric), sense rebutjar-lo però amb els peus afermats en una sòlida riba [...] esguarda amb un somriure el respectable simulacre però no s’hi identifica, senyor d’ell mateix, inabastable, després d’aixoplugar en un recer segur l’intacte nucli de la seva personalitat”.

Aquest rol de Raimon durant la transició i els intents d’uns i altres per utilitzar la seua imatge i fer campanya política¹⁵ li pesarà i així ho expressarà en diferents fragments del seu dietari. Per això, llegint-lo tenim la sensació que Raimon dialoga en part amb aquella biografia que immortalitzà una part de la seua vida, un instant (molt intens) i li fixà una imatge pública que durant una època va envair la seua vida privada (la seua identitat personal) i també va limitar la seua consideració com a cantant.

No és casual que l’escriptura d’aquest dietari (amb les anotacions d’un any exactament: desembre 1980–1981) coincidisca amb un projecte musical en què sembla voler tancar una etapa de vint anys configurada en gran mesura per la imatge i les vivències que Fuster plasma en aquesta biografia. Raimon inicia el dietari amb 40 anys, una època de crisi, i amb una sensació de sentir-se “estafat” (Raimon, 1983: 10): “no m’han donat prou de temps

15 Així ho explica Antoni Batista (2005: 126–130).

per donar sentit a la meua vida”; i sense amics en qui confiar: “és possible de tenir amics quan s’és un home públic?”. Es lamenta que els amics només el reconeixen en el seu *jo* d’abans i mai del present. I també apunta envers la instrumentalització de La Nova Cançó. Als anys 80, amb la mort del dictador, donen la carrera de Raimon per acabada, cosa que ell ha sabut desmentir amb l’evolució de la seua trajectòria artística. Hi ha una preocupació constant que genera, potser, o que marca tot el diari: fer noves cançons i deixar enrere el Raimon passat per començar una nova etapa:

Sembla a punt de trencar-se el meu llarg procés de contenció del crit, de fer aparèixer el diàleg entre cant i recitat [...] El que desitjo ara és un crit recitat, amb pressentiment de cant i nostàlgia de silencis, sense que el concepte distregui. Cantar no és mai enraonar ni raonar. (Raimon, 1983: 42)

■ 3.2 Un poeta: l’artista

Fuster fou el primer a retratar el poder de Raimon com a artista, a banda del rol assumit per les circumstàncies històriques. Un poder que rau en la seua personalitat i força per interpretar les cançons: amb la veritat de l’artista, d’una banda: “una abrupta vehemència el transfigura. Mentre la veu va dient i esmolant-se, la seva cara és, tota ella, un rictus tens, i els músculs i les venes se li marquen amb una pressió dolorosa. No mira enlloc. Sembla concentrat en el seu propi clam” (Fuster, 1963: 62). I, d’una altra, en les lletres de les seues cançons que són poesia, popular, “activa i majoritària” (op.cit.: 66). Unes virtuts que també seran destacades posteriorment tant per Espriu (1981)¹⁶ com per Josep Pla.¹⁷

Al llarg de la biografia, Fuster insisteix en la solidesa i la qualitat artística i literària de Raimon, l’evolució i el creixement com a artista que demostrava no ser una promesa ni “un bluf promogut per unes necessitats circumstancials” (Fuster, 1963: 42), sinó tota una realitat.

16 Qui no solament “no li regatejaria gens el títol de poeta” sinó que el considera un clàssic “per la seva rectitud ètica” i “per l’excel·lència i per la més que probable perdurabilitat del seu art”.

17 Pla (1966) el defineix així: “Raimon abans que tot és un poeta i un considerable poeta [...] un poeta d’una gran eficàcia [...] es troba al llindar d’una carrera que pot ser utilíssima”. I afegeix: “Raimon, que sembla haver nascut amb el do de l’expressivitat esquemàtica, realitat que no es pot obtenir seguint la facilitat i l’abandó, sinó mantenint desperts, lúcids i deliberatius tots els sentits i tots els estats interiors i que és inimaginable sense una força de manifestació complicada però congènita, ha aconseguit, en el camí de la poesia que porta a cap, grans i magnífics efectes”.

Com a músic, però, Raimon té una formació modesta, en aquells anys seixanta, que Fuster no s'està de comentar com un signe de senzillesa i naturalitat, com hem vist anteriorment. Fins i tot Fuster esmenta les incorreccions que l'assessor musical d'Edigsa, Enric Gispert, veia en les cançons de Raimon (op.cit.: 54), les quals són obviades pel cantant i també pel seu públic. Fuster parla de la venda de discos com un baròmetre de la “radicació popular del cantant”, per damunt dels “encerts musicals”. S'imposa la personalitat de Raimon, que és el que atrau també al públic, superada la fase d'exotisme per raons de valencianitat.

L'èxit de Raimon com a cantant el conduirà a col·laborar amb una columna literària en el setmanari *Destino*, de finals de 1963 a principis de 1965 (Gámez, 2009: 71). De nou, Raimon es presenta no solament com a cantautor sinó també com a escriptor. El principi d'una parella artística indistricable que més endavant es plasmarà en forma de llibres de pensaments i reflexions datats en el dietari *Les hores guanyades* (1983), i en forma de llibre de versos: *Poemes i cançons* (1973), *D'aquest viure insistent* (1986), il·lustrat per Andreu Alfaro i presentat a València pel mateix Joan Fuster, i *Les paraules del meu cant* (1993), amb pròleg de Joaquim Molas.

Comptat i debatut, Raimon continua la seua trajectòria artística amb els valors que el van fer triomfar en aquella dècada dels seixanta i que primer Fuster i després altres com Espriu, Pla o Vázquez Montalbán van celebrar en els seus escrits: el carisma de la seua personalitat, la potència del seu cant, la capacitat d'interpretar i versionar els poemes més hermètics d'autors com Ausiàs March o Salvador Espriu, però també pel seu compromís amb la llengua i la cultura catalanes, la independència de criteri, i el poder de conservar i eixamplar el seu públic. La biografia de Fuster de 1963 contribueix a projectar el jove Raimon com a símbol d'una realitat cultural, política i lingüística sobre la qual reflexiona Fuster al llarg de la seua obra assagística i que a finals dels 60 començava a prendre una forma ideològica. Una biografia que ajuda a difondre un personatge imprescindible per a entendre la nostra història recent i el nostre convuls present. ■

■ Bibliografia

- Balaguer, Enric (2016): “El retrat. Entre la pintura i la literatura. Apunts d'una dialèctica”, in Espinós / Maestre / Marcillas (eds.), 189–202.
- / Francés, Maria Jesús / Vidal, Vicent (eds.) (2016): *Aproximació a l'altre / An approach to the other. Biografies, semblances i retrats / Biographies, resemblances and portraits*, Amsterdam: John Benjamins

- Batista, Antoni (2005): *Raimon. La construcció d'un cant*, Barcelona: La Magrana.
- Corretger, Montserrat (2016): “Els *Retrats literaris* de Domènec Guansé”, in Balaguer / Francés / Vidal (eds.), 83–89.
- Castellet, Josep M. (1988): “Pròleg”, in Fuster, 7–13.
- Dosse, François (2007): *La apuesta biográfica. Escribir una vida*, València: PUV.
- Espinós, Joaquim / Maestre, Antoni / Marcillas, Isabel (eds.) (2016): *La biografía a examen*, Barcelona: PAM.
- Espriu, Salvador (1981): “Raimon i les seves creacions poemàtiques”, in: *Raimon, Totes les cançons*, Barcelona: Belter.
- Esteve, Anna (2015): “El dietarisme de Joan Fuster: una obra essencial”, in: Ardolino, Francesco et al. (eds.): *Prosa i creació literària en Joan Fuster*, València: PUV, 61–87.
- Gàmez, Carles (2009): *Al vent. Crònica d'una Noval Cançó*, València: PUV.
- Fuster, Joan (1963): *Raimon*, Barcelona: Alcides.
- (1988): *Raimon*, Barcelona: La Magrana.
- Madelénat, Daniel (1984): *La biographie*, París: PUF.
- Manent, Albert (1988): *Solc de les bores: retrats d'escriptors i de polítics*, Barcelona: Destino.
- Marcillas, Isabel (2015): “Catalan national identity and popular biographies from Editorial Alcides”, in Balaguer / Francés / Vidal (eds.), 125–131.
- Pla, Josep (1970): “Raimon com a poeta”, in: *Retrats de passaport. OC XVII*, Barcelona: Destino, 626–633.
- Raimon (1983): *Les bores guanyades*, Barcelona: Edicions 62.
- Ricoeur, Paul (2003): *La memoria, la historia, el olvido*, Madrid: Trotta (orig. francés: Paris, 2000).
- Ripoll, Faust (2015): “La biografia com a eina de construcció nacional. Les biografies del catàleg de Josep M. Casacuberta”, in Espinós / Maestre / Marcillas (eds.), 25–34.
- Simbor, Vicent (2012): *Joan Fuster: el projecte de normalització del circuit literari*, València: PUV.
- Xambó, Rafa (2012): “Fuster entre cantautors”, in: Iborra, Josep et al. (eds.): *Joan Fuster i la música*, València: PUV, 35–54.

■ Anna Esteve, Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, Apartat de correus 99, E-03080 Alacant, <anna.esteve@ua.es>.